

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора мистецтвознавства, професора,
професора кафедри музичного мистецтва Харківського національного
педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Калашник Марії Павлівни

на дисертацію **Чернової Р. О.**

«Творча постать Френка Сінатри

в контексті музичного мистецтва ХХ століття»,

подану на здобуття наукового ступеня

доктора філософії зі спеціальності 025 Музичне мистецтво

Важливим вектором розвитку сучасного мистецтвознавства є наукові розвідки, спрямовані на дослідження мистецької діяльності видатних музикантів, визначення характеру їх творчих особистостей, розкриття художньо-стильових особливостей композиторської та виконавської творчості в контексті розвитку музичної культури доби. Саме в цьому річищі знаходиться й дисертація Регіни Олександрівни Чернової «Творча постать Френка Сінатри в контексті музичного мистецтва ХХ століття», присвячена висвітленню характеру творчої особистості і мистецького доробку знакової постаті легендарного американського співака Френка Сінатри та розкриттю його ролі в музичному мистецтві та культурі ХХ століття.

Не викликає жодних сумнівів актуальність даного дослідження, яка полягає у виявленні феноменологічної специфіки творчої постаті Френка Сінатри у вимірах теорії особистості, теорії креативності, іміджології, культурології, психології та музикології, та у всебічному розкритті величезного й багатогранного творчого внеску митця до розвитку світового музичного мистецтва та музичної культури ХХ ст.

Однак, незважаючи на всесвітнє визнання знакових творчих досягнень Френка Сінатри та його величезний вплив на культурний простір ХХ ст., харизматична творча особистість артиста та його мистецький доробок досі не

набули теоретичного узагальнення в українському мистецтвознавстві. У цьому плані дослідження Р. Чернової, виконане на підставі глибокого аналізу творчої діяльності Ф. Сінатри, стильових ознак його артистичного іміджу та характерних рис виконавського стилю в контексті культурних процесів середини та другої половини ХХ ст., вдало заповнює певну лакуну, яка існує у вітчизняному музикознавстві стосовно вивчення названої проблематики.

Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження обумовлена, за слушним визначенням авторки, «значущістю творчої постаті Френка Сінатри; величезним внеском артиста до розвитку музичного мистецтва ХХ століття; необхідністю музикознавчого осмислення його мистецької спадщини, а також практичною відсутністю праць з цієї проблематики в українському музикознавстві» (с. 18 дис).

Високий рівень обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків дисертації обумовлений чітким формулюванням її мети («концептуалізувати феномен творчої постаті та мистецької діяльності Френка Сінатри у музичному просторі ХХ століття» (с. 2 дис.) і завдань, об'єкту та предмету дослідження, широтою та ґрунтовністю методологічної аргументації, переконливістю позицій наукової новизни, якісністю здійсненого аналізу проблемно-теоретичного, фактологічного і суто музичного матеріалу та значущістю авторських узагальнень.

Чималу цінність для подальшого вивчення проблематики, пов'язаної з творчою особистістю і мистецькою спадщиною Ф. Сінатри, складає вражаючи за масштабністю і фундаментальністю джерельна і теоретична база проведеного дослідження, що містить 624 позиції, з яких 317 – іноземними мовами (англійською, німецькою, французькою, італійською, польською та латинською), а також 116 є посиланнями на опрацьовані аудіо- та відеоматеріали. Відмітимо також суттєве інформаційне значення додатків до дисертації, які містять фотоматеріали, хронологічний перелік основних альбомів Френка Сінатри (із зазначенням пісень, що їх складають), а також

поетичні тексти низки відомих пісень співака, проаналізованих у роботі, надані англійською мовою та в українському перекладі.

Аргументація основних положень і розкриття авторської концепції обумовила застосування в дисертації сучасної інтегративної методології, яка поєднує як фундаментальні загальнонаукові (історичний, культурологічний, історіографічний, біографічний, персоналістичний, діяльнісний, компаративний), так і спеціальні музикознавчі (жанрового, інтерпретаційного, виконавського аналізу) методи і підходи, що уможливило досягнення заявленої мети дослідження та сприяло побудуванню його багатоаспектної композиції і драматургії.

Безсумнівна наукова новизна дисертаційного дослідження зумовлена передусім тим, що творча постать і мистецька діяльність Френка Сінатри вперше в українській музикології постає як об'єкт спеціального дослідження. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що *вперше* в українському музикознавстві: охарактеризовано сучасний дискурс осягнення творчої постаті та діяльності Ф. Сінатри; обґрунтовано феномен Сінатри в дискурсі теорії особистості; охарактеризовано творчу постать та артистичний імідж Ф. Сінатри в дзеркалі іміджології; виявлено специфіку творчої постаті Ф. Сінатри у контексті масової музичної культури; висвітлено життєвий і творчий шлях Ф. Сінатри та окреслено основні віхи його мистецької діяльності; надано загальну характеристику вокально-виконавської творчості Ф. Сінатри та визначено її основні етапи; узагальнено характеристику вокально-виконавських технік ХХ століття; визначено специфіку виконавського стилю і вокальної манери Ф. Сінатри; визначено характер інтерпретації музичних композицій Ф. Сінатрою та здійснено порівняльний аналіз виконавських версій пісень «My Way», «New York, New York» і «That's Life», створених ним та багатьма іншими співаками другої половини ХХ – початку ХХІ ст. (від К. Франсуа і Л. Мінеллі до представників панк-року та інді-року).

Робота має чітку і логічну будову, вектор якої спрямований від загального до конкретного та є сфокусованим у декількох основоположних ракурсах – феноменологічному, особистісному, культуротворчому, життєтворчому, артистично-виконавському та інтерпретаційному. Це цілком відповідає науковому базису дослідження, об'єктом якого є «позаакадемічне музичне мистецтво ХХ ст.» (с. 19 дис.), а предметом – «творча постать Френка Сінатри в контексті музичного мистецтва ХХ століття» (с. 19 дис.).

Слідуючи обраній дослідницькій стратегії, в **Першому розділі** дисертації (**«Феномен творчої особистості Френка Сінатри як об'єкт наукового дослідження»**) авторка переконливо і ґрунтовно розкриває теоретико-концептуальні засади осмислення феномену Ф. Сінатри у декількох проблемних аспектах – у дискурсах історіографічного аналізу, теорії особистості, теорії креативності, в контекстах іміджології, культурології, соціології, психології тощо. Даний інноваційний проблемно-концептуальний ракурс дослідження є, на думку опонента, перспективним для подальших наукових праць персоналістичного спрямування.

У *підрозділі 1.1* («Творча особистість та мистецька діяльність Ф. Сінатри в сучасному науковому дискурсі: аспекти осягнення») всебічно охарактеризовано різновекторне проблемне поле існуючих досліджень, присвячених висвітленню життєтворчості митця та його артистичній спадщині, та підкреслено, що, на жаль, «в українському науковому дискурсі дотепер майже немає праць, присвячених постаті Френка Сінатри» (с. 37).

Значущим та інноваційним є запропонований авторкою у *підрозділі 1.2* («Феномен Ф. Сінатри в дискурсі теорії особистості») аналіз феномену Ф. Сінатри в проблемному полі теорії особистості, теорії креативності, соціології та культурології. Характеризуючи соціокультурні виміри особистості артиста, пані Чернова справедливо визначає, що «Як культурний лідер, Ф. Сінатра створював і популяризував нові творчі ідеї та артистичні образи, інноваційні стандарти виконання і сценічної поведінки, що мали значний вплив на музичне мистецтво і культуру епохи. Як соціальна особистість, Ф. Сінатра

втілював ідеал концепції self made man, тобто людини, успіх якої створений нею самою (від бідного італійського іммігранта до світової зірки і впливового культурного і громадського діяча)» (с. 44) та підкреслює «загальноприйняте визнання його справжнім втіленням американської мрії» (с. 44).

Вагомим внеском до методологічного інструментарію сучасної музикології є зокрема запропонована дисертанткою інноваційна модель інтерпретації мистецької постаті Ф. Сінатри крізь призму наданих фундатором діагностики креативності П. Торренсом метафоричних визначень творчої особистості (творець мостів, мандрівник у світі ідей, магніт ідей, піонер у невідомому, архітектор змін, садівник ідей), які відображають ключові риси креативного мислення (с. 46-48). На нашу думку, така модель визначення специфіки творчої особистості є перспективною для використання у подальших наукових розвідках персоналістичного спрямування. Суттєву методологічну та характеристичну цінність має й запроваджений дисертанткою аналіз особистості Ф. Сінатри у вимірах триархічної теорії інтелекту, результатом якого стає висновок про те, що «особистість і творчий шлях Ф. Сінатри є переконливим втіленням концепції інтелекту успіху» (с. 49). Серед багатьох значущих теоретичних положень і паралелей привертає до себе увагу також визначення авторкою численних соціальних ролей, що їх упродовж свого життя виконував Френк Сінатра.

Розглядаючи творчу особистість та артистичний імідж Ф. Сінатри в дзеркалі іміджології та психології (*підрозділ 1.3*), пані Чернова слушно підкреслює, що, майстерне вибудування Френком Сінатрою власного артистичного іміджу «є одним з найперших зразків подібної практики в музичному мистецтві XX ст.» (с. 52). У дисертації переконливо розкрито механізми перетворення артистичного іміджу на соціальний міф у контексті масової культури (с. 55) на прикладі феномену сінатроманії, яка стала «одним з перших проявів властивої масовій культурі XX ст. ідолізації зірок мистецтва та шоу-бізнесу» (с. 87). Суттєву наукову цінність має обґрунтування дисертанткою специфіки проявів ефектів «особистої чарівності», фасцинації та

атраксії у формуванні артистичного і соціального іміджу Ф. Сінатри (с. 59-63 дис.), а також принципової ролі мистецтва самопрезентації, великою мірою притаманного артисту.

Характеризуючи творчу постать Ф. Сінатри в контексті масової музичної культури (*підрозділ 1.4*), авторка доходить важливих висновків про те, що «творча постать і мистецька діяльність Сінатри стають інструментом не лише художньо-естетичного вираження, а й культурно-ідеологічної уніфікації» (с. 68), при цьому «творчість Ф. Сінатри як мистецький продукт <...> зазначеної доби відтворює ключові моральні, етичні, емоційні і соціальні ознаки епохи» (с. 67).

Другий розділ дисертації (**«Творча діяльність Ф. Сінатри у сфері музичного мистецтва: загальна характеристика»**) сконцентровано на висвітленні основних етапів складного і насиченого творчого шляху митця, розкритті змістовно-стилістичних трансформацій, які відбувалися в його творчості на різних етапах його багатогранної артистичної діяльності та характеристиці численних музичних композицій, виконаних співаком упродовж його довгого життя. Дисертантка ретельно простежує еволюцію вокально-виконавської творчості Френка Сінатри в контексті мистецько-стильових, культурно-соціальних і політичних подій і трансформацій доби від 1930-х до 1990-х років, детально характеризує величезну кількість композицій та авторських альбомів співака та створює аналітичні нариси виконавсько-інтерпретаційних версій низки найбільш відомих і значущих його пісень («That Old Black Magic», «Let it snow! Let it snow! Let It Snow!», «Should I», «Ebb Tide», «Come Fly With Me», «Fly Me to the Moon», «Strangers in the night», «Send in the Clowns» тощо).

У *підрозділі 2.1* («Творчий шлях Френка Сінатри: основні етапи») висвітлено життєвий і творчий шлях артиста, простежено становлення його мистецької особистості та набуття ним «статусу національного культурного героя, образ якого стає своєрідним символом епохи» (с. 88), розкрито творчі кризи та масштабні зльоти співака на вершину слави. Вагомим результатом

дослідження є створення авторкою роботи власної періодизації мистецької біографії Ф. Сінатри на основі уточнення існуючих версій.

У *підрозділі 2.2* («Вокально-виконавська творчість Ф. Сінатри 1939-1940-х років») охарактеризовано творчий доробок співака упродовж першого десятиріччя його артистичної діяльності, починаючи від запису ним першої платівки та появи першого пісенного хіта «I'll never smile again» та знаменитого дебютного альбому «The Voice of Frank Sinatra» до різдвяного альбому «Christmas Songs by Sinatra» (1948 р.).

У *підрозділі 2.3* («Вокально-виконавська творчість Ф. Сінатри 1950-х років») увага авторки фокусується на питаннях творчої співпраці артиста зі звукозаписними компаніями *Columbia Records* і *Capitol Records*, створення ним у взаємодії з видатними аранжувальниками Акселем Стордалем, Нельсоном Ріддлом, Гордоном Дженкінсом і Біллі Меєм низки концептуальних альбомів, а також активній ролі співака у новому відродженні традицій свінгу.

У *підрозділі 2.4* («Вокально-виконавська творчість Ф. Сінатри 1960-х років») всебічно охарактеризовано низку концептуальних альбомів Ф. Сінатри цієї доби («Sinatra-Basie: An Historic Musical First», «September of My Years», «Strangers in the night», «Francis Albert Sinatra & Antônio Carlos Jobim», «My Way» тощо). Визначаючи стильову еволюцію артиста від свінгового стилю 1930-50-х років до стилю лаунж, дисертантка доходить важливого висновку про «здатність співака адаптуватися до появи нових музичних напрямків, зберігаючи вірність принципам артистичної досконалості» (с. 126). Суттєвим є також висновок авторки про наявність в мистецьких проєктах Сінатри цієї доби «кроскультурної інтеграції, яка розширила горизонти американської популярної музики в напрямку світової музичної традиції» (с. 126). У роботі переконливо простежено поступове зростання у творчості артиста ролі філософської «рефлексії на тему сенсу людського життя, старіння, життєвого досвіду та самоаналізу особистості» (с. 123), що має важливе значення для розуміння творчої постаті митця.

В *підрозділі 2.5* («Вокально-виконавська творчість Ф. Сінатри 1970-1990-х років») висвітлено творчу діяльність артиста пізнього періоду його життя. Основну увагу авторки сконцентровано насамперед на розкритті змісту і значення концептуальних альбомів Сінатри цього часу. Центральне місце у підрозділі посідає переконливий аналіз грандіозного концептуального альбому «Trilogy: Past Present Future», що, за слушним висловом дисертантки, є «безпрецедентним за своїм характером і формою монологом Сінатри, його прямим зверненням до людства» (с. 130). Важливим чинником досягнення мистецького і культуротворчого внеску Френка Сінатри до формування нового музичного простору ХХ ст. є акцентування в роботі інноваційного характеру останнього альбому артиста *Duets*, створеного ним за участі багатьох світових зірок виключно шляхом використання цифрових технологій без особистісної взаємодії партнерів.

Відповідно обраній драматургії дослідження, у **Третьому розділі** («**Виконавська інтерпретація та стиль Ф. Сінатри: змістовні та технологічні аспекти**») авторка переходить від розгорнутої характеристики новітніх вокально-виконавських технік ХХ століття (*підрозділ 3.1*) до переконливого визначення специфіки виконавського стилю та вокальної манери Френка Сінатри (*підрозділ 3.2*) та ґрунтовного порівняльного аналізу виконавської інтерпретації пісень «My Way», «New York, New York» і «That's Life» Ф. Сінатрою та численними співаками – представниками різних мистецьких стилів і напрямів другої половини ХХ – початку ХХІ століть, серед яких: Клод Франсуа, Лайза Мінеллі, Елвіс Преслі, Мірей Матьє, Девід Боуї, Том Джонс, Ніна Саймон, Селін Діон, Роббі Вільямс, дует Андреа Бочеллі – Тоні Беннет, Арета Франклін, Томас Сандерс, Леді Гага, Сід Вішез, Бейонсе, Келлі Кларксон, Майлі Сайрус, РісА, українська співачка Оксана Шавкун, азійські співаки Ханін Дхія, Ноной Пенья, Ко Ин Сон та інші (*підрозділ 3.3*).

У *підрозділі 3.1* дисертанткою всебічно охарактеризовано історичне становлення і специфіку численних вокально-виконавських технік і прийомів, які набули поширення у позаакадемічному музичному мистецтві ХХ ст.

(крунінг, белтінг, субтон, фальцет, вібрато, фрай (штробас), cry, sob, мікст, твенг, йодль, дисторшн, драйв, реттл) та виявлено змістовні і технологічні особливості їх використання у творчості Ф. Сінатри.

Суттєву наукову цінність має переконливе розкриття авторкою в *підрозділі 3.2* характеру виконавського стилю Френка Сінатри в контексті стилістики джазового мистецтва і традиційної популярної музики ХХ ст. та обґрунтування пріоритетної ролі співака в інноваційному опануванні художніх можливостей мікрофону у вокальному виконавстві. Вагомим результатом дослідження є також визначення у роботі виконавсько-технологічних особливостей вокальної манери артиста (специфіки фразування, опори на традиції *bel canto*, уваги до вимови та фонетики тощо).

Центральне місце посідає *підрозділ 3.3*, присвячений виконавській інтерпретації знакових для творчості Сінатри пісень «My Way», «New York, New York» і «That's Life». Здійснений дисертанткою ґрунтовний порівняльний аналіз виконавських версій, створених Сінатрою та багатьма іншими співаками, переконливо розкриває змістовно-семантичні, стилістичні та вокально-технологічні особливості інтерпретації цих композицій.

У Висновках дисертації системно узагальнено основні результати проведеного дослідження, які переконливо свідчать про те, що усі поставлені завдання роботи є виконаними, а її мета – досягнутою, а також окреслено перспективи подальшого наукового осягнення досліджуваної проблематики.

Узагальнюючи відгук, зазначимо, що представлене до захисту дисертаційне дослідження Р. О. Чернової «Творча постать Френка Сінатри в контексті музичного мистецтва ХХ століття» є виваженою, цілісною, завершеною працею, виконаною на високому науковому рівні, та має безсумнівну цінність для українського музикознавства. Результати роботи пройшли ґрунтовну апробацію у вигляді доповідей на 14 міжнародних і всеукраїнських наукових конференціях та 16-ти наукових публікацій, серед яких 3 статті у фахових наукових виданнях, затверджених МОН України, та 13 тез доповідей (з них 1 у співавторстві з науковим керівником) у збірниках

матеріалів наукових конференцій в Україні, США, Канаді, Італії та Норвегії. Публікації здобувачки повною мірою відбивають результати дисертаційного дослідження.

Вагомим є наукове і практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження, що полягає у створенні першої в українській музикології фундаментальної праці, присвяченої творчій особистості та мистецькій діяльності Френка Сінатри, у можливості використання її матеріалів і висновків у подальших наукових розвідках у даній проблемній сфері, а також у виконавській і педагогічній практиці (зокрема, у вузівських курсах «Історія світової музики», «Музична культура XX ст.», «Історія та теорія музичного виконавства», «Музична інтерпретація», «Історія і теорія вокального виконавства», «Історія популярно-масової музики», «Джазологія», «Еволюція музичних стилів», «Стили і напрямки сучасної естрадної музики», «Стилістика та імідж вокального ансамблю», «Сценічний імідж вокаліста», «Музична психологія» тощо) та лекційній діяльності.

Високо оцінюючи результати даного дисертаційного дослідження та відзначаючи безперечну наукову новизну і практичну цінність роботи, пропонуємо дисертантці відповісти на такі **запитання**:

1. У тексті дисертації на с. 17 згадується «Німецьке товариство Сінатри». У яких ще країнах існують подібні товариства шанувальників Френка Сінатри?

2. У висновках серед перспективних напрямів подальших досліджень зазначено висвітлення мистецької діяльності Ф. Сінатри в якості диригента оркестру. Чи можете Ви конкретизувати цей аспект його творчості?

Загальний висновок. Проведений аналіз дисертації «Творча постать Френка Сінатри в контексті музичного мистецтва XX століття» переконливо доводить, що за своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значущістю отриманих результатів, дотриманням норм академічної доброчесності дана наукова праця цілком відповідає спеціальності 025 Музичне мистецтво та чинним вимогам, викладеним у пп. 6,

7, 8, 9 Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її авторка – Регіна Олександрівна Чернова – безумовно заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Офіційний опонент
доктор мистецтвознавства,
професор, професор кафедри
музичного мистецтва Харківського
національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Марія КАЛАШНИК